

ÚVOD

V rozvoji speciální pedagogiky, která prochází bouřlivým tvůrčím obdobím, lze spatřovat velkou naději, k níž se upínají zástupy defektních, nemocných, invalidních a trpících lidí na celém světě. Jejich utrpení má rozmanité příčiny od dědičných nebo vrozených vad k defektům získaným různými vleklými chorobami a úrazy. Zvláštní místo náleží defektům, které vznikly náhle v důsledku dopravní nehody, pracovního či mimopracovního poranění a zraněním ve válečných situacích, a to buď v přímém boji nebo při zásahu civilního obyvatelstva — nejen dospělých, ale i bezbranných malých dětí.

Smutnou kapitolu, která vede často nejen k defektům a nemocem, ale namnoze i k smrti, tvoří bída obyvatel v celé řadě rozvojových i kapitalistických zemí s vysokým standardem vládnoucí části společnosti. Z dětí ze sociálně slabých vrstev umírá až 50 % od narození do pěti let. Ty, které přežijí, jsou často pologramotné, poněvadž jsou vykořisťované prací v průmyslu, zemědělství i ve službách, takže se nemohou vzdělávat ve škole pravidelně a systematicky.

Oficiální světové statistiky z roku 1982 uvádějí, že na celém světě je zařazeno do pracovního procesu 52 miliónů dětí do patnácti let, z nichž půl miliónu je teprve pětiletých. Skutečný počet těchto dětí je mnohem vyšší, neboť jsou levnou pracovní silou; jejich životní podmínky jsou neuvěřitelně tvrdé a vykořisťování je nelidské. Analphabetismus různého stupně dosahuje v řadě zemí až 40 %, řešení výchovných problémů, zejména v oblasti morální je stále naléhavější, protože narůstá dětská kriminalita a dětská prostituce, vzácností není ani mučení předškolních dětí. Takový je obraz světa na sklonku dvacátého století nejen v rozvojových, ale i v rozvinutých a dokonce v evropských zemích, kde je zneužívána dětská práce. A to se děje v době, kdy nezaměstnanost dospělých denně narůstá, kdy mladí lidé zůstávají po ukončení povinné školní docházky nebo po odborné přípravě na povolání bez zaměstnání. V těchto podmínkách nemá naději na přežití dítě, které se narodilo jako defektní nebo se u něho projevila odchylka v dětství.

Mnohé rodiny i jednotlivci se stávají lidmi bez domova, který opouštějí pro nepředstavitelně těžké životní poměry. A přitom má mít každý člověk právo na život, vlast a mír, na vzduch, vodu a potravu, děti na hru, výchovu a vzdělání, dospělí na práci a na důstojné životní možnosti a staří lidé na důchodové zabezpečení. U značné části těchto ubohých a často také pronásledovaných dospělých i jejich dětí vznikají dříve či později defekty různého druhu i rozsahu.

Ve srovnání s těmito složitými životními podmínkami se věnuje u nás všem lidem bez rozdílu přiměřená a všestranná péče včetně péče o každé defektní dítě, dospělého či starého člověka. Analýza vývojových možností a výchovných problémů defektních tvoří obsahovou náplň předloženého spisu, který se člení na tři části. První je zaměřena na metodologické otázky speciální pedagogiky a zabývá se předmětem, metodami a klasifikací tohoto v současnosti tak významného pedagogického oboru. Metody výzkumu mají mimořádně důležité místo, poněvadž přispívají ke stanovení diagnózy a naznačení prognózy jednotlivých druhů a stupňů defektů. Její konkrétní posouzení tvoří východisko pro volbu vhodných terapeutických metod s cílem zmírnit nebo dokonce odstranit úplně určité postižení. Komparace řady klasifikací speciální pedagogiky je završena vlastním utříděním jednotlivých druhů defektů se snahou po vyčerpávajícím a komplexním řešení.

Druhá část seznamuje se systémem výchovy defektních všech věkových skupin. Mimořádná pozornost je věnována stupňům socializace v závislosti na konkrétním postižení. Důležitou oblast zahrnuje vymezení výchovných složek se zvláštním zřetelem na jejich specifickou obsahovou stránku ve speciální pedagogice. Tato část vyúsťuje přehledem jednotlivých typů institucí pro všechny věkové stupně, zejména pak se orientuje na československé speciální školství a na jeho výchovněvzdělávací úkoly.

Těžisko práce je ve třetí části, v detailní analýze vývoje člověka a jeho defektů. Východisko tvoří předpoklady příznivého rozvoje a determinace vývoje osobnosti. Samostatné kapitoly pojednávají o vývoji a defektech dítěte v prvních šesti letech jeho života a o vývoji žáka od počátku školní docházky až po občanskou dospělost. V popředí zájmu jsou defekty, které ovlivňují vývoj dospělého člověka od 20 do 65 let a samostatně jsou rozebírány změny a defekty osobnosti jedince v období stárnutí včetně pozdního věku.

Ze studie vyplývá, že tato práce chce přispět k prohloubení informací ze speciální pedagogiky, která se svým bádáním, teoretickými i aplikovanými výzkumy stala významným vědeckým pedagogickým oborem. V současné době jsou dány všechny předpoklady pro další rozvoj této disciplíny v obou rovinách, v nichž se prolíná teorie i praxe v komplexní každodenní práci celé řady odborníků. Bádání v této oblasti nemůže být ukončeno ani v daleké budoucnosti, předložená monografie chce proto pouze poskytnout další pohled na sledovanou problematiku a nastínit možnosti pro její budoucí vývoj.